

Mirko PETI

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb

KOJE SU IMENSKE RIJEČI ETNICI I ETNONIMI?

U radu se raspravlja o tome koje imenske riječi izvedene iz imena mjesta, tipa *Zagrepčanin*, *Zagrepčanka*, *Zagrepčani*, po svojoj semantičkoj strukturi ispunjavaju uvjete da budu etnici, a koje određene po pripadnosti nacionalnoj zajednici, tipa *Hrvat*, *Hrvatica*, *Hrvati*, ispunjavaju uvjete da budu etnonimi.

U literaturi se dosada nije ni postavljalo pitanje koje su imenske riječi etnici, koje etnonimi. Za to nije bilo ni razloga ni potrebe. To se znalo: etnik je »naziv za ime stanovnika nekog naseljenog mjesta, kraja, zemlje ili države, npr. Zagrepčanin je etnik od Zagreb, Dalmatinka od Dalmacija, ili nj. Kroate, Serbe, Slowene...« (Simeon 1969: 325). Drugdje se navodi da je »etnik naziv stanovnika ili stanovnice naseljenog mjesta, kraja, države, kontinenta, odnosno naziv muškarca ili žene koji odatle potječu, npr. Zagreb ~ Zagrepčanin ~ Zagrepčanka... « (Hrvatska gramatika 1995: 313). I dok se pojam etnika već ustalio u općoj lingvističkoj literaturi, kao naziv za ime po mjestu življenja (Superanskaja 1973: 209; Šimunović 1985: 30, 56-57), npr. *Splićanin*, *Osječanka*, *Dubrovčani*, ili, tvorbeno, kao imenica izvedena od imena mjesta (Putanec 1976: VI), dotle se etnonim u onomastici od etnika razlikuje po tome što se određuje kao naziv za ime po nacionalnoj pripadnosti (Superanskaja 1973: 205-209; Šimunović 1985: 30, 59-60), npr. *Hrvat*, *Talijanka*, *Francuzi*, itd.

Pitanje koje su riječi etnici odnosno etnonimi, sve gore navedene, samo neke od njih, ili pak neke druge, nametnulo se istraživanju onoga časa kad se u vezi s riječima što se navode kao etnici, tipa *Zagrepčanin*, *Dalmatinka*, *Dubrovčani* i sl.,

odnosno kao etnonimi, tipa *Hrvat, Talijanka, Francuzi* i sl., u literaturi otvorilo jedno drugo pitanje, pitanje jesu li te riječi imena ili nisu, tj. »posebno pitanje da li su ktetici i etnici idionimi ili koinonimi« (Putanec 1975: VI). Da postoji dvojba o tome što su riječi koje se navode kao etnici, tipa *Zagrepčanin, Dalmatinka* itd., imena ili nešto drugo, vidljivo je i iz gornjih dvaju navoda o etnicima. U prvome se riječi koje se navode kao etnici tretiraju kao imena, u drugome samo kao nazivi. Nesigurnost oko toga jesu li navedene riječi imena ili nisu dolazi otuda što se te riječi svojom izravnom vezom s imenom mjesta, kraja, države, kontinenta s jedne strane ukazuju kao imena, a s druge opet kao da nemaju status imena, bar ne na način na koji taj status imaju imena osoba, *Marko, Marija*, itd., i imena mjesta, *Zagreb, Hrvatska*, itd.

Među jezikoslovcima s tim u svezi dolazi do polarizacije. Jedni, pozivajući se na riječi navedena tipa, ustraju u tvrdnji da etnici i etnonimi jesu imena (Brabec - Hraste - Živković 1954: 34-35, & 69; Babić - Finka - Moguš 1971: 8, t. 36. i 37. i 11, t. 54, 55. i 56; Putanec 1975: VI, Šimunović 1985: 30, 59-60). Drugi se tomu suprotstavljaju: etnici i etnonimi nisu imena (Superanskaja 1973: 209; Lötscher 1995: 449). Neki pak drže da etnici nisu vlastita imena u pravom smislu te riječi (Šimunović 1981: 171). To pitanje, jednom otvoreno, jesu li riječi tipa *Zagrepčanin, Dalmatinka, Osječani*, pa onda i *Hrvat, Talijanka, Francuzi* i sl., imena ili nisu, nužno povlači za sobom i pitanje jesu li ili nisu te riječi i etnici odnosno etnonimi. Uz dvojnost tumačenja tih riječi, kao imena i kao apelativa, s njima se ne može pouzdano operirati u opisu semantičkoga sustava imeničkih riječi bilo kojega jezika. Nužno je stoga pokušati tu dvojnost razriješiti.

No pitanje jesu li riječi navedena tipa etnici odnosno etnonimi u onomastici izričito još nije postavljeno. Očigledno je to i iz odnosa dviju suprotstavljenih strana prema tim riječima. I oni koji se, dvojeći, odlučuju na tvrdnju da to ipak jesu imena, i oni koji nastupaju s tezom da to nisu imena, dosadašnji im njihov status etnika i etnonima ne niječu, ne dovode ga u sumnju. Za prve, iako pogrešan, takav je stav logičan, za druge — iako ispravan, suprotan je iskazanim tvrdnjama da riječi toga tipa nisu imena. Proturječno je tvrditi da nije ime nego opća imenica nešto s čime se u nomenklaturi operira kao s etnikom odnosno etnonimom (Superanskaja, Lötscher).

Nije dakle pravo pitanje to jesu li ili nisu etnici i etnonimi imena, imena su etnici i etnonimi *per definitionem*, pa ni odgovor na takvo pitanje, bio on pozitivan ili negativan, za riječi navedena tipa nije i ne može biti pravi. Samom tvrdnjom da su imena ili da to nisu o tim se riječima kaže vrlo malo. Ipak, to je pitanje dragocjeno, jer u sebi krije jedno drugo, koje tek valja formulirati. Pitanje glasi: koje su riječi i

kako kao nazivi za stanovnike naseljenih mjesta i pripadnike etničkih zajednica etnici i etnonimi, dakle imena, a koje riječi i kako to nisu? U razrješavanju dvojbe oko imenskog statusa tih riječi to je pravo pitanje. Da bi se za riječi navedena tipa na to pitanje dobio valjan odgovor: koje su od njih izvedene od imena mjesta etnici, a koje određene po nacionalnoj pripadnosti etnonimi, u traženju takva odgovora bit će nužno definicijski precizirati i to što su u jeziku etnici i etnonimi. Već sama kolebljivost oko pitanja jest li ili nije etnik ime indikator je da s definiranjem pojma etnik i s ilustriranjem tog pojma riječima određenoga tipa nešto nije u redu.

Po svojoj semantičkoj strukturi i etnik i etnonim jesu imena; to nije upitno. Etnik je ime stanovnikâ naseljenog kraja ili mjesta, a etnonim ime naroda, svih njegovih pripadnika. No pitanje je sada jesu li riječi tipa *Zagrepcanin*, *Dalmatinka*, *Osječani* i sl., pa onda i *Hrvat*, *Talijanka*, *Francuzi* i sl., imena u navedenom smislu riječi ili nisu?

Recimo odmah: svi oblici riječi navedena tipa nisu imena. Imena su, a to jednako vrijedi i za etnike i za etnonime, samo oni oblici riječi navedena tipa kojima se u izvanjezičnoj zbilji nešto imenuje. Kad se imenskom riječju što imenuje, onda je to što se imenuje uvijek nešto pojedinačno, nešto čega ima samo jedno a ne i više. Imenujući to pojedinačno, i upućujući na nj, bez označivanja onoga što imenuje, imenska riječ u funkciji imena i sama poprima značenje pojedinačnosti kao svoj tipičan semantički oblik, postaje pojedinačna imenica.

Što je pojedinačno nebrojivo je, ne može se brojiti, ni u izvanjezičnoj zbilji, kao konkretan predmet, ni u jeziku, kao određeno značenje. Pojedinačno se može samo identificirati, u izvanjezičnoj zbilji kao pojedinačan objekt ili osoba, npr. *Karlovac*, *Marko*, a u jeziku kao pojedinačna riječ bez značenja sa semantički nebrojivim oblikom pojedinačnosti koja na taj objekt ili osobu upućuje: *Karlovac*, *Marko*.

Što znači to da riječ kojom se što imenuje, ime, ima semantički nebrojiv oblik pojedinačnosti? To znači to da je semantički oblik te riječi takav da se njime uvijek, neovisno čak i o gramatičkom obliku kategorije broja u kojemu se riječ nalazi, jednini ili množini, na ono na što se upućuje upućuje kao na nešto pojedinačno, nešto čega ima samo jedno a ne i više, npr. *Zagreb*, *Marko*, *Vinkovci*, *Trpimirovići*. I kad je u množini, a ne samo kad je u jednini, ime kao svoj tipičan semantički oblik ima semantički nebrojiv oblik pojedinačnosti, kojim na ono na što u izvanjezičnoj zbilji upućuje uvijek jednoznačno upućuje kao na nešto pojedinačno. Pojedinačnošću kao semantički nebrojivim oblikom u riječi kojima se što imenuje neutralizira se i stavlja izvan snage gramatička kategorija broja, opreka se među jedninom i množinom za te riječi dokida, pa su one uvijek ili samo u gramatički formalnoj jednini (npr. *Zagreb*) ili u gramatički formalnoj množini (npr. *Vinkovci*).

Za upućivanje na pojedinačan objekt ili osobu jednina i množina imenskih riječi tu su nevažne. Za to, tj. funkciju imenovanja, najvažnije je da riječ ima semantički nebrojiv oblik pojedinačnosti, a to u kojem će se od dvaju mogućih gramatičkih oblika naći nije bitno. Ime, to stalno valja imati na umu, u svojoj funkciji imenovanja, upućivanjem na pojedinačno u izvanjezičnoj zbilji, uvijek ima samo jedan gramatički oblik, ili jedninski ili množinski, a nikada oba, i jedninu i množinu. Riječ koja ima i jedninu i množinu, dakle semantički brojiv oblik, nije i ne može biti ime, nego je opća imenica, apelativ. Ako je po svojoj semantičkoj strukturi opća imenica, riječ ne može biti ni etnik ni etnonim.

Nakon ovih nekoliko napomena o semantici imena i gramatičkom okružju riječi kojima se ono izriče vratimo se ponovno riječima koje se u literaturi navode kao etnici i etnonimi. Kojima se od njih što imenuje u izvanjezičnoj zbilji, tj. upućuje na što kao na nešto pojedinačno?

Etnik je ime svih stanovnika naseljenog mjesta ili kraja, ne jednoga i ne mnoštva. Svih, bez obzira na uzrast, spol, rod i broj. Tek svi stanovnici kraja ili mjesta čine njegov etnos, koji je jedan, te stoga nebrojiv i u sebi nedjeljiv. Kojom se riječju, od navedenih, imenuju svi stanovnici mjesta koje se zove Zagreb i svi stanovnici kraja koji se zove Dalmacija? Riječima *Zagrepčanin ~ Zagrepčani* i *Dalmatinka ~ Dalmatinke* to se očito ne čini, jer su u prvom slučaju iz imenovanja izuzeti svi ženski a u drugomu svi muški stanovnici mjesta koje se zove Zagreb, odnosno kraja koji se zove Dalmacija. Budući da nisu imena za sve stanovnike, sav etnos vezan uz mjesto i kraj, nego samo označuju ili jednoga ili mnogo stanovnika naseljenoga mjesta ili kraja muškoga i ženskoga roda, te riječi nisu i ne mogu biti etnici. Osim toga, riječi toga tipa imaju i jedninu i množinu, a riječ kojom se izriče ime uvijek je samo u jednom obliku gramatičke kategorije broja, jednini ili množini, nikada u oba, pa ni po tome, ne mogavši biti imena, te riječi nisu i ne mogu biti etnici. Riječi navedena tipa imaju neke vanjske elemente imena, po kojima su vjerojatno dosada i smatrane imenima i ubrajale se među etnike, ali semantiku imena, koja je bitna da bi se koja riječ odredila kao ime, tu semantiku te riječi nemaju. Po svojoj semantičkoj strukturi, načinu na koji označuju ono što znače, te riječi nisu pojedinačne nego opće imenice, takve u kojih se ono što znače označuje kao pojedinačan brojiv predmet, jedan ili mnogo: *Zagrepčanin ~ Zagrepčani*, *Dalmatinka ~ Dalmatinke*,¹ itd.

¹ Da se izbjegne nesporazum oko shvaćanja pojmova "predmet", "osoba" i "objekt" u kontekstu o kojemu je ovdje riječ, valja reći ovo. U pojedinačnih imenica, pokazali smo, imenom se upućuje na pojedinačan objekt ili osobu: *Karlovac*, *Marko*. U općih imenica riječju se ne upućuje ni na objekt ni na osobu, nego se ono što ta riječ znači označuje kao pojedinačan brojiv predmet,

Ne mogu biti etnici riječi u semantičkoj strukturi kojih se polovica etničkoga entiteta izostavlja. Etnikom se etnos, svi stanovnici, imenuje kao nešto pojedinačno, nešto što se ne da ni brojiti, od jedan do mnogo, ni razdjeljivati, npr. na muško i žensko, malo i veliko, itd. Za imenovanje etnosa u njegovoj konzistentnoj pojedinačnosti, svih stanovnika nekog mjesta ili kraja, bez obzira na uzrast, spol, rod i broj, potrebna je riječ koja ima takav oblik da može sve to obuhvatiti i izreći. Da bi to mogla, ta riječ mora semantički biti strukturirana tako da svojim oblikom s jedne strane neutralizira opreke u kategorijama uzrasta, spola, roda i broja, a s druge da ih sve izrazi kao cjelovitu pojedinačnost. Neutralizirati opreke u navedenim kategorijama za stanovnike naseljenog mjesta ili kraja i sve ih izraziti kao jedno može samo ona riječ u semantičkom obliku koje je sve to već sadržano. To je riječ sa semantički nebrojivim oblikom pojedinačnosti, u kojemu se dokidanjem opreke u gramatičkoj kategoriji broja, među jedninom i množinom, neutraliziraju i opreke u gorenavedenim kategorijama. Ono na što se upućuje tom riječju u izvanjezičnoj zbilji upućuje se samo kao na nešto pojedinačno, nešto u čemu se sve drugo neutralizira, pa tako u našem slučaju u stanovnika i uzrast, spol, rod i broj.

Kojom se to riječju može označiti etnička pripadnost osoba mjestu, kraju, državi, kontinentu neovisno o uzrastu, spolu, rodu i broju? Koja je to riječ? To je uvijek samo jedna riječ izvedena iz imena mjesta, ne više njih, kako se u dosadašnjoj literaturi navodilo, npr. od imena mjesta Zagreb i *Zagrepčanin* i *Zagrepčani* i *Zagrepčanka* i *Zagrepčanke*. Etnik nije i ne može biti upravo to što se navodi, naziv stanovnika ili stanovnice nekoga mjesta, jednoga ili više njih, nego je etnik riječ kojom se kao imenom upućuje na sve stanovnike koji pripadaju mjestu, kraju, državi, kontinentu, neovisno o uzrastu, spolu, rodu i broju.

Od imena mjesta Zagreb i kraja Dalmacija imena su i ujedno etnici samo riječi tipa *Zagrepčani* i *Dalmatinci* s gramatičkim oblikom *pluralia tantum* i sa semantički nebrojivim oblikom pojedinačnosti kojim se na ono što se imenuje, svi stanovnici mjesta i kraja bez obzira na uzrast, spol, rod i broj, upućuje kao na nešto poje-

---

jedan ili mnogo. Tako se i u navedenim primjerima imenskih riječi tipa *Zagrepčanin* i *Dalmatinka* tim riječima ne upućuje na pojedinačne osobe muškoga i ženskoga spola, iako se u izvanjezičnoj zbilji nedvojbeno radi o takvim osobama, nego se ono što te riječi znače, muškoga predstavnika stanovnika Zagreba i žensku predstavnicu stanovnika Dalmacije, u jeziku na semantičkoj razini primarno označuje kao pojedinačan brojiv predmet raspon brojivosti kojega je od jedan do mnogo. I dok se imenima *Marija*, *Marko* upućuje na osobe koje se tako zovu, dotle se riječima *Zagrepčanin*, *Dalmatinka*, premda je također riječ o osobama, to ne čini, pa se i po tome vidi da riječi tipa *Zagrepčanin*, *Dalmatinka* nisu imena. Imenima *Marija* i *Marko* na osobe se upućuje izravno, a riječima *Zagrepčanin*, *Dalmatinka* kao općim imenicama pretpostavlja ih se tek posredno i sekundarno.

dinačno i u svojoj pojedinačnosti nebrojivo. Imenica *Zagrepčani* od imena *Zagreb* i imenica *Dalmatinci* od imena *Dalmacija*, samo u množinskom obliku, bez opreke prema jednini, s paradigmom *Zagrepčani* ~ $\emptyset$, *Dalmatinci* ~ $\emptyset$, jedina su prava imena za sve stanovnike naseljenog mjesta Zagreb i kraja Dalmacija. Samo su te riječi, od navedenih, u svom specifičnom množinskom obliku, etnici, odnosno imena.

Etnici su dakle samo one imenske riječi izvedene od imena mjesta koje imaju semantički nebrojiv oblik pojedinačnosti, po kojemu se svrstavaju u pojedinačne imenice. Riječi *Zagrepčani* i *Dalmatinci* kao *pluralia tantum* po svojoj semantičkoj strukturi imaju takav oblik, kojim na ono što imenuju, sve stanovnike naseljenoga mjesta koje se zove Zagreb, i kraja koji se zove Dalmacija, bez obzira na uzrast, spol, rod i broj, upućuju kao na nešto pojedinačno što je u bitnoj vezi s njima, a to je da su upravo tom svojom pojedinačnošću njihov etnos. Od svih stanovnika naseljenih mjesta samo su jedni koji se zovu Zagrepčani. Od svih stanovnika naseljenih krajeva samo su jedni koji se zovu Dalmatinci. U novim okolnostima etnik se, kako vidimo, kao pojam mora redefinirati. Nije dovoljno reći samo to da je etnik »imenica izvedena iz imena mjesta« (Putanec), nego je nužno definiciju proširiti i tvrdnjom da je etnik samo ona imenica izvedena iz imena mjesta kojom se etnička pripadnost osoba mjestu, kraju itd. izriče neovisno o uzrastu, spolu, rodu i broju, a ne s obzirom na uzrast, spol, rod i broj, kao što se to u navođenim likovima tipa *Zagrepčanin* ~ *Zagrepčani*, *Dalmatinka* ~ *Dalmatinke* dosada prešutno pretpostavljalo.

Samo su imenske riječi *Zagrepčani* i *Dalmatinci*, kao imena za sve stanovnike naseljenoga mjesta Zagreb i kraja Dalmacija, u smislu etnosa vezanih uz to mjesto i kraj, u funkciji etnika izvedene iz imena mjesta Zagreb i kraja Dalmacija, a ostale riječi, *Zagrepčanin* ~ *Zagrepčani* i *Zagrepčanka* ~ *Zagrepčanke* te *Dalmatinac* ~ *Dalmatinci* i *Dalmatinka* ~ *Dalmatinke*, to nisu. Te su riječi kao opće imenice izvedene od etnika *Zagrepčani* i *Dalmatinci*.

Jednako tako ni riječi *Hrvat* ~ *Hrvati*, *Hrvatica* ~ *Hrvatice* u navedenoj opreci nisu ni imena ni etnonimi, nego su opće imenice, a samo je riječ *Hrvati*, kao *pluralia tantum*, s paradigmom *Hrvati* ~ $\emptyset$, i ime i etnonim. Riječima *Hrvat* ~ *Hrvati* i *Hrvatica* ~ *Hrvatice* ne upućuje se na Hrvate kao narod u njegovoj pojedinačnosti, na sve njegove pripadnike, bez obzira na uzrast, spol, rod i broj, nego se ono što te riječi kao opće imenice znače, muškoga i ženskoga pripadnika naroda koji se zove Hrvati, jednoga i mnogo njih, tim riječima označuje kao pojedinačan brojiv predmet brojivost kojega se, kako i paradigme pokazuju, kreće u rasponu od jedan do mnogo. Jedino se riječju *Hrvati* kao etnonimom, u obliku *pluralia tantum*, sa

semantički nebrojivim oblikom pojedinačnosti, na Hrvate kao narod, sve njegove pripadnike, neovisno o uzrastu, spolu, rodu i broju, upućuje kao na nešto pojedinačno, u toj pojedinačnosti nebrojivo i u sebi nedjeljivo.

Imenska riječ kojom se označuje pripadnost osobe određenoj etničkoj skupini, npr. *Zagrepcanin*, *Zagrepcanka*, ili nacionalnoj zajednici, npr. *Hrvat*, *Hrvatica*, u navedenom kontekstu nije i ne može biti ime nikomu tko pripada toj skupini ili zajednici. Komu su i komu mogu biti imena imenske riječi *Zagrepcanin* i *Zagrepcanka*? Onima kojima se tim riječima, muškim i ženskim osobama, označuje pripadnost etničkoj skupini pod imenom Zagrepčani, to ne mogu biti i nisu imena. Komu su, jednako tako, i komu mogu biti imena imenske riječi *Hrvat* i *Hrvatica*? Onima kojima se tim riječima, muškim i ženskim osobama, označuje pripadnost narodu pod imenom Hrvati, to ne mogu biti i nisu imena. Nijednom Hrvatu i nijednoj Hrvatici kao pojedincima uz već postojeće vlastito ime imenske riječi *Hrvat* i *Hrvatica* nisu i ne mogu biti imena, osim ako im riječi *Hrvat* i *Hrvatica* nisu posebno nadjenute kao imena ili pak kao prezimena, neovisno o njihovoj pripadnosti narodu koji se zove Hrvati. Budući da nisu imena, riječi *Zagrepcanin* i *Zagrepcanka* odnosno *Hrvat* i *Hrvatica* nisu ni etnici odnosno etnonimi. Te riječi za to nemaju semantičke pretpostavke. U izvanjezičnoj zbilji nema ni objekta ni osobe na koje bi one upućivale i time ih imenovala. To su opće imenice, kojima se ono što znače, muškoga i ženskoga pripadnika etničke zajednice i naroda, označuje kao pojedinačan brojiv predmet brojivost kojega se kreće u rasponu od jedan do mnogo. Ta okolnost rezultat je paradigme u koju ulaze te imenice unutar gramatičke kategorije broja: *Zagrepcanin* ~ *Zagrepcani*, *Zagrepcanka* ~ *Zagrepcanke* te *Hrvat* ~ *Hrvati*, *Hrvatica* ~ *Hrvatice*. Ni množinski oblici navedenih imenskih riječi, u opreci prema jedninskim, kojima se također označava pripadnost osoba određenoj etničkoj skupini ili nacionalnoj zajednici, nisu i ne mogu biti imena nikomu tko pripada toj skupini ili zajednici. Prema tome, ni imenske riječi tipa *Zagrepcani* i *Zagrepcanke*, *Hrvati* i *Hrvatice* nisu etnici i etnonimi, nego su također opće imenice, apelativi u svom legitimnom množinskom obliku.

Riječ *Zagrepcanin* nije etnik zato što, u opreci prema riječi *Zagrepcanka*, ne označuje stanovnika Zagreba kao pojedinačnoga predstavnika svih stanovnika Zagreba, nego označuje samo pojedinačnoga predstavnika svih muških stanovnika Zagreba. Pojedinačni predstavnik svih muških stanovnika Zagreba, označen riječju *Zagrepcanin*, nije i ne može biti etnik. Riječ *Zagrepcanin* samo je izvedena iz etnika, i to kao opća imenica, kojom se ono što ona znači, pojedinačnoga predstavnika svih muških stanovnika Zagreba, označuje kao pojedinačan brojiv predmet: *Za-*

grecanin ~ *Zagrepcani*. Za pojedinačnoga predstavnika svih stanovnika Zagreba u jeziku nema imenske riječi. Iz značenja riječi *Zagrepcanin* etnička je pripadnost Zagrebu ženskog dijela stanovnika Zagreba isključena. A etnikom bi se baš morala moći označiti pripadnost Zagrebu svih njegovih stanovnika. Etnik kao riječ i jest etnik upravo po tome što označuje pripadnost mjestu, zemlji, državi, kontinentu svih njihovih stanovnika.

Riječ *Zagrepcanka* nije etnik zato što, u opreci prema riječi *Zagrepcanin*, ne označuje stanovnika Zagreba kao pojedinačnoga predstavnika svih stanovnika Zagreba, nego označuje samo pojedinačnu predstavnicu svih ženskih stanovnika Zagreba. Iz značenja riječi *Zagrepcanka* etnička je pripadnost Zagrebu muškog dijela stanovnika Zagreba isključena.

Ako ni imenska riječ *Zagrepcanin* ni imenska riječ *Zagrepcanka* ne označuju, ne mogu označiti, predstavnike svih stanovnika Zagreba, nego, odvojeno, mogu označiti ili samo muške ili samo ženske predstavnike tih stanovnika, onda ni množinski oblici tih riječi, *Zagrepcani* i *Zagrepcanke*, ne mogu označiti sve stanovnike Zagreba, nego imenska riječ *Zagrepcani* kao množinski oblik riječi *Zagrepcanin* označuje sve samo muške stanovnike Zagreba, a imenska riječ *Zagrepcanke* kao množinski oblik riječi *Zagrepcanka* sve samo ženske stanovnike Zagreba. Budući da se jedninskim oblicima riječi *Zagrepcanin* i *Zagrepcanka* ne mogu označiti predstavnici svih stanovnika Zagreba ni množinskim oblicima *Zagrepcani* i *Zagrepcanke* svi ti stanovnici, postoji riječ posebna oblika, izvedena iz imena Zagreb, kojom se to može označiti. To je etnik *Zagrepcani*.

Etnonim je ime naroda, etnosa. A narod se u svojoj ukupnosti, kao nešto pojedinačno što se razlikuje od ostalih naroda, sastoji od svih svojih pripadnika, bez obzira na njihov uzrast, spol, rod i broj. Etnonim je dakle ime svih tih pripadnika, a ne pojedinoga njihova predstavnika, jednoga ili više njih. Tako je za hrvatski narod etnonim, ime, samo riječ *Hrvati*, koja je samo u množini, bez jednine, i odnosi se na sve pripadnike toga naroda, a nisu etnonimi nego opće imenice riječi *Hrvat* i *Hrvati* koje se odnose na jednoga i na mnogo predstavnika toga naroda muškoga spola, niti su etnonimi riječi *Hrvatica* i *Hrvatice* koje se odnose na jednu i na mnogo predstavnica toga istoga naroda. Istom riječju ne može se imenovati i narod i svaki njegov pripadnik. Ono što se jednom riječju imenuje na jednoj razini ne može se imenovati na drugoj.

Imenske riječi tipa *Zagrepcanin*, *Zagrepcanka* i *Hrvat*, *Hrvatica* iz dosadašnjega se položaja etnika i etnonima u položaj općih imenica nije moglo premetnuti po njihovu izravnom odnosu prema imenu mjesta, kakav je odnos u opisu tih riječi dosada bio na snazi, nego ih se u taj položaj moglo premetnuti tek posredstvom

imenske riječi koja se iz imena mjesta izvodi kao etnik odnosno etnonim s funkcijom imenovanja svih stanovnika mjesta bez obzira na uzrast, spol, rod i broj. Imenske riječi koje su dosada funkcionirale kao etnici odnosno etnonimi, npr. *Zagrepčanin*, *Zagrepčanka*, *Hrvat*, *Hrvatica*, morale su za tu svoju funkciju dobiti zamjenu u semantički posebno strukturiranim novim riječima, tipa *Zagrepčani*, *Hrvati*, koje u potpunosti preuzimaju ulogu etnika odnosno etnonima, da bi same mogle stupiti u funkciju općih imenica. Tek kada se riječi tipa *Dalmatinci*, *Zagrepčani*, *Hrvati* kao ime utvrdilo samo u obliku *pluralia tantum*, moglo se riječi izvedene iz tog oblika tih riječi odrediti kao opće imenice: *Dalmatinac* ~ *Dalmatinci*, *Dalmatinka* ~ *Dalmatinke*, *Zagrepčanin* ~ *Zagrepčani*, *Zagrepčanka* ~ *Zagrepčanke*, *Hrvat* ~ *Hrvati*, *Hrvatica* ~ *Hrvatice*. Bez posredovanja etnikom odnosno etnonimom, *Dalmatinci*, *Zagrepčani*, *Hrvati*, između imena mjesta, *Dalmacija*, *Zagreb*, *Hrvatska*, i naziva za muškog i ženskog stanovnika tog mjesta, *Dalmatinac* ~ *Dalmatinci*, *Dalmatinka* ~ *Dalmatinke*, *Zagrepčanin* ~ *Zagrepčani*, *Zagrepčanka* ~ *Zagrepčanke*, *Hrvat* ~ *Hrvati*, *Hrvatica* ~ *Hrvatice*, odnos bi među njima ostao neistražen i nedovoljno definiran. Etnikom se pak kao imenom za sve stanovnike mjesta bez obzira na uzrast, spol, rod i broj već anticipira i spol tih stanovnika i gramatički rod imenskih riječi koji ma će se on označiti.

Etnik i etnonim su kao imena pojedinačne imenice, i ne mogu biti opće. Ime je pojedinačna imenica ne samo zato što upućujući na pojedinačan objekt ili osobu otuda ima semantički nebrojiv oblik pojedinačnosti, nego i zato što s gledišta gramatičke kategorije broja, definirane oprekom jednina ~ množina, vazda ima samo jedan oblik, ili oblik jednine ili oblik množine. U tom samo jednom obliku, jednine ili množine, gramatička je kategorija broja, zbog dominacije semantičke kategorije nebrojivosti, njezina oblika pojedinačnosti, za etnike i etnonime neutralizirana, izvan snage, pa te riječi nisu ni u gramatički mjerodavnoj jednini ni u gramatički mjerodavnoj množini, nego su ili u jednini ili u množini koje su međusobno nepovezane i gramatički samo formalne. Ono na što upućuju etnik i etnonim nije brojivo, ni kao jedno ni kao mnogo, jer je pojedinačno. Ono na što se upućuje etnikom *Hrvati*, narod koji se tako zove, pojedinačno je i ne može se brojiti.

Etnik *Zagrepčani*, posebnoga i gramatičkoga i semantičkoga oblika, kao riječ kojom se izriče ime za sve stanovnike Zagreba, po svom je glasovnom sastavu identična riječi *Zagrepčani* iz paradigme *Zagrepčanin* ~ *Zagrepčani*, ali se od nje po svojoj funkciji bitno razlikuje. Imenska riječ *Zagrepčani* kojom se označuju svi muški stanovnici Zagreba ima pravu gramatičku množinu, s oprekom prema jednini, a imenska riječ *Zagrepčani* kojom se označuju svi stanovnici Zagreba, bez obzira na uzrast, spol, rod i broj, ima samo množinu, i to gramatički samo formal-

nu, bez opreke s jedninom. Gramatički je oblik te riječi *pluralia tantum*. I dok ono što se imenskom riječju *Zagrepčani* označuje u njezinoj gramatički pravoj množini: muški stanovnici Zagreba, znači mnogo tih pojedinačnih stanovnika, pa ih se može i brojiti, dotle ono što se imenskom riječju *Zagrepčani* označuje u njezinoj gramatički samo formalnoj množini: svi stanovnici Zagreba, ne znači mnogo tih pojedinačnih stanovnika koji se mogu i brojiti, nego znači upravo to, sve stanovnike Zagreba kao nešto pojedinačno, prema svim stanovnicima svih ostalih mjesta kao nečemu pojedinačnomu. Pojedinačnost sadržana u imenskoj riječi *Zagrepčani* kao imenu za sve stanovnike Zagreba nije brojiva i iz nje se ne može izdvojiti pojedinačnost jedinke kao stanovnika Zagreba. Svaka pojedinačnost jedinke tu se u pojedinačnosti imena neutralizira i gubi. Svojom semantikom upućivanja na pojedinačnu osobu ili objekt u izvanjezičnoj zbilji koji su nebrojivi imenska riječ u funkciji imena neutralizira semantiku označivanja pojedinoga predmeta koji je u svojoj istovrsnosti s ostalima brojiv. Dok imenska riječ *Zagrepčani* s pravom gramatičkom množinom ima semantički brojiv oblik cjelovitosti, jer se ono što se njome označuje, svi muški stanovnici Zagreba, može brojiti po značenju u rasponu od jedan do mnogo: *Zagrepčanin* ~ *Zagrepčani*, dotle imenska riječ *Zagrepčani* bez opreke prema jednini i s množinom koja je gramatički samo formalna, *pluralia tantum*, ima semantički nebrojiv oblik pojedinačnosti, jer se ono što se njome imenuje, svi stanovnici Zagreba, bez obzira na uzrast, spol, rod i broj, ne može brojiti po značenju, semantički, nego se može brojiti samo u izvanjezičnoj zbilji, matematički, po svojstvima koja su mjerodavna pragmatički.

Imenska riječ *Zagrepčanin* ne označuje stanovnika mjesta Zagreb, jer imenska riječ kojom se označuju stanovnici mjesta Zagreb ne može biti u jednini nego može biti samo u množini, *Zagrepčani*, a *Zagrepčanin* je u tom kontekstu opća imenica kojom se ono što ona znači, muškoga predstavnika svih stanovnika mjesta Zagreb, označuje kao pojedinačan brojiv predmet. Imenskom se riječju *Zagrepčanin* semantički ne označuje stanovnik mjesta Zagreba, premda se ono što ta riječ znači, muškoga predstavnika svih stanovnika mjesta Zagreb, u izvanjezičnoj zbilji pragmatički može odrediti kao stanovnik mjesta Zagreba. Imenskom riječju *Zagrepčanin* naziv se stanovnika mjesta Zagreb ne može označiti semantički, premda se ono što ta riječ znači kao stanovnik Zagreba može odrediti pragmatički, u izvanjezičnoj zbilji. Nitko ne može zaniijekati da se u onome što se označuje imenskom riječju *Zagrepčanin*, muški predstavnik svih stanovnika Zagreba, ne može identificirati kakav zbiljski stanovnik Zagreba, ali se imenskom riječju *Zagrepčanin* to što ta riječ znači, muškog predstavnika stanovnika Zagreba, seman-

tički ne može označiti kao stanovnik Zagreba. Ono što je već označeno kao muški predstavnik stanovnika Zagreba ne može biti označeno i kao stanovnik Zagreba. Imenska riječ *Zagrepčanin* naziv je za muškog predstavnika stanovnika Zagreba, ali nije i ne može biti naziv za stanovnika Zagreba. Za jednoga stanovnika Zagreba naziv i ne postoji. Postoji riječ kojom se upućuje na sve stanovnike Zagreba. To je riječ *Zagrepčani*. Imenska riječ *Zagrepčanin* nije naziv za stanovnika Zagreba, premda se ono što označuje ta riječ u izvanjezičnoj zbilji može identificirati kao stanovnik Zagreba.

Zagrepčanin jest stanovnik Zagreba, ali imenska riječ *Zagrepčanin* nije i ne može biti naziv za stanovnika Zagreba; naziv za stanovnike Zagreba jest imenska riječ u pluralnom obliku, *Zagrepčani*, koja nije množina od jedninskog oblika imenske riječi *Zagrepčanin* u značenju 'muški stanovnik Zagreba'. Po imenskoj riječi *Zagreb* kao imenu mjesta Zagreb ime ne mogu imati ni pojedini stanovnik ni pojedina stanovnica Zagreba. Po imenskoj riječi *Zagreb* kao imenu ime mogu imati samo svi stanovnici mjesta Zagreb: Zagrepčani. To što se svaki stanovnik Zagreba zove *Zagrepčanin* a svaka stanovnica *Zagrepčanka* nisu imena za te stanovnike izvedena od imena *Zagreb* nego su to opće imenice izvedene od imenske riječi kojom se izriče ime za sve stanovnike Zagreba, od riječi *Zagrepčani* kao *pluralia tantum*. Ono što znači imenska riječ *Zagrepčanin*, pojedinačnoga čovjeka, muškarca, koji je rođen ili obitava u Zagrebu, u izvanjezičnoj se zbilji može identificirati kao stanovnik Zagreba, ali to što ta riječ znači nije i ne može biti naziv za stanovnika Zagreba. Imenska riječ *Zagrepčani* s pravom gramatičkom množinom znači mnogo ljudi, muškaraca koji su rođeni ili obitavaju u Zagrebu, i po tome su stanovnici Zagreba. Po tome što označuje muškarca koji je rođen ili obitava u Zagrebu, imenska riječ *Zagrepčanin* nije ime nego opća imenica, jer u isti mah označuje jednoga i (potencijalno) sve muškarce koji su u Zagrebu rođeni ili u njemu obitavaju. Ima dakle opće a ne pojedinačno značenje.

U dilemi između apelativa i imena, odlučujući se za etnik kao ime, Putanec to ilustrira primjerom: »Stanovnik Zagreba je zvan *Zagrepčanin* kao ime jedinke u vrsti prema ostalim stanovnicima drugih gradova, mjesta. Prema tome se čini da u tom slučaju idionim ostaje idionim odnosno idionimna imenica ili pridjev (etnik, ktetik)« (Leksik prezimena, Predgovor, str. VI). Riječ *Zagrepčanin* tu nije, kako se veli, ime jedinke u vrsti prema ostalim stanovnicima drugih gradova, mjesta. Kad bi tako i bilo, riječ *Zagrepčanin* opet ne bi bila ime. Ime jedinke u vrsti ne može biti vlastito ime nego opća imenica. Tu je kao ime svim ostalim etnicima koji su kao imena izvedeni iz ostalih imena pojedinih mjesta suprotstavljen etnik *Zagrepčani*. Riječ *Zagrepčanin* bila bi etnik kad bi imenska riječ *Zagrepčanin* bila ime za stanovnika Zagreba, a ona to nije.

U sadržaju riječi *Zagrepčani*, s gramatičkom paradigmom *Zagrepčanin ~ Zagrepčani*, za ono što se tom riječju izriče, jedan i mnogo stanovnika naseljenoga mjesta Zagreb, već se pretpostavlja atribut *muški*, a u sadržaju riječi *Zagrepčanke*, s gramatičkom paradigmom *Zagrepčanka ~ Zagrepčanke*, za ono što se tom riječju izriče, jedna i mnogo stanovnica naseljenoga mjesta Zagreb, već se pretpostavlja atribut *ženski*, i upravo zbog toga što sadrže attribute, *muški* i *ženski*, imenske riječi *Zagrepčanin* i *Zagrepčanka*, odnoseći se na stanovnike istoga mjesta, nisu imena i ne mogu biti etnici, ni u jedninskom ni u množinskom obliku. Jedno je od bitnih svojstava imena to da riječ kojom se ime izriče ne može uza se imati atribut koji ne bi bio sastavni dio imena, bio on izrečen ili, kao ovdje, neizrečen. Atribut mogu imati samo riječi s određenim leksičkim značenjem, a riječ kojom se u jeziku izriče ime toga značenja nema, nego ima samo gramatičko značenje upućivanja na pojedinačan objekt ili osobu u izvanjezičnoj zbilji.

Po načelu da se od imenskih riječi velikim slovom pišu samo imena, imenske riječi tipa *Hrvat ~ Hrvati*, *Zagrepčanka ~ Zagrepčanke* kao opće imenice ne bi trebalo pisati velikim nego malim početnim slovom. Zašto se onda te riječi u nas ipak pišu velikim slovom? Pišu se zato što u njih nije semantički razlučeno ono što je u njima ime samo prividno, od onoga što nije i ne može biti ime, što, drugim riječima, nije razlučeno ono po čemu su u dosadašnjemu poimanju te riječi imena od onoga po čemu u ovdje izloženom tumačenju nisu i ne mogu biti imena, pa se u neposrednoj blizini pravih imena, etnika i etnonima — imena stanovnika mjesta i imena naroda, oblika *pluralia tantum*, tipa *Zagrepčani*, *Dalmatinci*, *Hrvati*, *Francuzi* — unutar pravopisnih pravila sasvim pogrešno i same tretiraju kao imena.

LITERATURA

- Anić, Vladimir 1994: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Normativne i druge kratice, Novi Liber, Zagreb, str. XVI.
- Babić - Finka - Moguš 1971: *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb.
- Brabec - Hraste - Živković 1954: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 34-35, & 69.
- Gluhak, Alemko 1990: *Porijeklo imena Hrvat*, Zagreb.
- Koss, Gerhard 1995: Die Bedeutung der Eigennamen: Wortbedeutung/Namenbedeutung, *Namenforschung*... 458–463.
- Lötscher, Andreas 1995: Der Name als lexikalische Einheit: Denotation und Konnotation, *Namenforschung*... 448–457.

- Möller, Lucie A. 1995: Methods and Problems in Proper Name Lexicography, *Namenforschung*... 324–328.
- Nicolaisen, Wilhelm F.H. 1995: Name and Appellative, *Namenforschung*... 384–393.
- Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika*, Makedonska akademija na naukite i umetnostite, Skopje, 1983, str. 93.
- Putanec, Valentin 1976: *Leksik prezimena Hrvatske*, Predgovor, Nakladni zavod MH, Zagreb, V–XIV.
- Simeon, Rikard 1969: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, A–O, Matica hrvatska, Zagreb, s.v. etnik i etnonim.
- Superanskaja, A. V. 1973: *Obščaja teorija imeni sobstvennogo*, Izdatel'stvo »Nauka«, Moskva, 205 - 209, 255–257.
- Šimunović, Petar 1981: Đuro Daničić kao onomastičar, *Zbornik radova o Đ. Daničiću*, Sanu i JAZU, Beograd–Zagreb.
- Šimunović, Petar 1985: *Naša prezimena*, Nakladni zavod MH, Zagreb.
- Šimunović, Petar 1986: Na granici toponima i apelativa, u: *Istočnojadranska toponimija*, Logos, Split, 209–217.
- Šrámek, Rudolf 1995: Eigennamen im Rahmen einer Kommunikations- und Handlungstheorie, *Namenforschung*... 380 -383.
- Wimmer, Rainer 1995: Eigennamen im Rahmen einer allgemeinen Sprach- und Zeichentheorie, *Namenforschung*... 372–379.
- Witkowski, Teodolius 1995: Probleme der Terminologie, *Namenforschung*, Ein internationales Handbuch zur Onomastik, 1. Teilband, Berlin–New York, 288–294.

Was für Namenwörter sind Ethnika und Ethnonyme?

Zusammenfassung

Diese Arbeit versucht die im Titel gestellte Frage zu beantworten: Was für Hauptwörter sind Ethnika und Ethnonyme in der Sprache? Diese Frage auferlegte sich der Forschung durch die Eröffnung der Frage in der Onomastik und durch die fachmännische Polarisierung, ob Ethnika und Ethnonyme bzw. Wörter eines bestimmten Types durch den sie illustriert werden, Namen oder nicht sind. Die semantische Analyse der genannten Beispiele führte zur Schlußfolgerung, das Wörter des Types *Zagrepcanin* ~ *Zagrepcani* und *Zagrepcanka* ~ *Zagrepcanke* bzw. *Hrvat* ~ *Hrvati* und *Hrvatica* ~ *Hrvatice* keine Ethnika und Ethnonyme bzw. Namen sind, da ihre semantische Struktur keine Namenssemantik aufweist. Sie sind vielmehr allgemeine Substantive, während Ethnika und Ethnonyme nur Wörter in der Form der *pluralia tantum* des Types *Zagrepcani*, *Hrvati* usw. sind, da ihre semantische Struktur, so wie einzelne Substantive, die in der außersprachlichen Realität Einzelnes bezeichnen, wahre Bezeichnungen der Ortsansässig- und Volksangehörigkeit sind.